

Uloga obiteljskog odgoja u razvoju dječje osobnosti

Očić, Gabrijela

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:335426>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-28**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

GABRIJELA OČIĆ

ULOGA OBITELJSKOG ODGOJA U RAZVOJU DJEČJE OSOBNOSTI

Završni rad

Pula, rujan, 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

GABRIJELA OČIĆ

ULOGA OBITELJSKOG ODGOJA U RAZVOJU DJEČJE OSOBNOSTI

Završni rad

JMBAG: 0303091879 redoviti student

Studijski smjer: Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Predmet: Obiteljska pedagogija

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Pedagogija

Znanstvena grana: Obiteljska pedagogija

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Marina Diković

Pula, rujna, 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana _____, kandidatkinja za prvostupnicu _____ ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

UVOD	1
1. OSOBNOST.....	3
1.1. ŠTO JE OSOBNOST?	3
1.2. RAZVOJ DJEČJE OSOBNOSTI.....	5
1.2.1. ČIMBENICI RAZVOJA OSOBNOSTI DJECE	6
2. OBITELJ	10
2.1. VAŽNOST OBITELJI	10
2.2. RODITELJSTVO	12
2.3. SUVREMENA OBITELJ	14
2.4. OBITELJSKI ODGOJ.....	16
3. POVEZANOST OBITELJSKOG ODGOJA I DJEČJE OSOBNOSTI.....	18
3.1. MOGUĆNOSTI OBITELJI U RAZVOJU DJEČJE OSOBNOSTI	18
4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	20
4.1. CILJ ISTRAŽIVANJA.....	20
4.2. ZADACI ISTRAŽIVANJA	20
4.3. UZORAK ISTRAŽIVANJA	20
4.4. INSTRUMENT I POSTUPAK ISTRAŽIVANJA.....	20
4.5. REZULTATI I RASPRAVA.....	21
4.5.1. UTJECAJ RODITELJA NA RAZVOJ OSOBINA KOD DJECE.....	21
4.5.2. UTJECAJ OBITELJI NA RAZVOJ OSOBINA KOD DJECE.....	24
4.5.3. NAČINI NA KOJI OBITELJ I OKOLINA MOŽE UTJECATI NA RAZVOJ OSOBINA KOD DJECE	28
5. ZAKLJUČAK	31
6. LITERATURA.....	32
SAŽETAK	35
SUMMARY	36

Uvod

Rođenjem svaka osoba nasljeđuje određene osobine, odnosno temperament koji svaku osobu čini jedinstvenom. Upravo temperament osobe je podloga njegove osobnosti, odnosno ličnosti. Ličnost se gradi s odrastanjem, a kod djece još nije u potpunosti oblikovana. Prvobitno se kod djece sastoji od izražavanja emocija i reakcija na razne podražaje iz okoline, a kako bi se ličnost čovjeka dalje nastavila u potpunosti uspješno razvijati potreban je utjecaj okoline. Za dijete najznačajnija okolina je upravo obitelj u kojoj se razvija i odrasta. Obitelj kao prva društvena zajednica u kojoj dijete uči i stječe svoje prve spoznaje, znanja i vještine iznimno je važan čimbenik koji utječe na razvoj osobnosti djeteta. Kako bi se osobnost djeteta izgradila u potpunosti važni su i mnogi drugi čimbenici osim obitelji kao što je socijalizacija, osobnost roditelja, roditeljski stil odgoja, roditeljski postupci, naslijeđeni čimbenici i kognitivni razvoj djeteta. Kada navedeni čimbenici djeluju na dijete u pozitivnom smislu može se očekivati da će dijete poprimiti željene vrijednosti i da će dijete odrasti u zrelu osobu punu pozitivnih osobina. To se može očekivati samo ako je sredina u kojoj dijete odrasta pozitivna, topla, intimna, dobra i sigurna. Roditelji često nenamjerno imaju loš utjecaj na svoju djecu „Ti“ porukama koje im upućuju. Takve poruke ulaze u podsvijest djece te se počinju ponašati onako kako smatraju da se očekuje od njih. Upravo te poruke zaostaci su tradicionalnog odgoja među ljudima i isprepliće se sve više sa suvremenim odgojem što može imati negativan utjecaj na djecu i njihovu osobnost.

Promjene koje se sve više događaju u današnjem društvu imaju značajan utjecaj na funkcioniranje obitelji i njezinu strukturu. Prema tome, obitelj više ne postoji samo u obliku braka između muškarca i žene i njihove djece, odnosno kao nuklearna obitelj. Danas, suvremeno gledajući na strukturu obitelji postoje i mnogi podoblici nuklearne obitelji, te je time struktura obitelji postala raznolika naspram tradicionalne obitelji. Također, osim strukture obitelji, promijenile su se i potrebe i stavovi obitelji spram djece, pa je tako u današnjem društvu sve više prisutno sve kasnije odlučivanje na osnivanje obitelji. Djeci se u današnjim modernim oblicima obitelji pruža prilika produžiti djetinjstvo, te su u puno većoj mjeri zaštićena. Majka u obitelji gradi svoju karijeru te više nije zadužena samo za odgoj djeteta. Od oca djeteta očekuje se da je u puno većem opsegu uključen u odgoj djeteta te da razumije i zna

koje su potrebe djeteta. Naravno svaka od tih promjena ima značajan utjecaj na dijete i na formiranje djetetovih osobina i karakteristika.

Predmet istraživanja u ovom radu je upravo dječja osobnost, odnosno utječe li i na koji način odgoj u obitelji na razvoj dječje osobnosti. U svrhu istraživanja provedena je fokusna grupa čiji je cilj bio istražiti mišljenja roditelja djece predškolske dobi o utjecaju obitelji na razvoj osobnosti djece.

1. Osobnost

1.1. Što je osobnost?

„Osobnost je ukupnost odlika koje čine izuzetnost i neponovljivost osobe, karakterističan način na koji osoba razmišlja, osjeća i ponaša se i koji čini vlastiti stil života i način življenja, ličnost“ (Hrvatski jezični portal, 2006). Kako bi se detaljnije objasnila definicija osobnosti potrebno je odrediti definiciju ličnosti. S obzirom da bi definicija ličnosti trebala obuhvatiti sve unutrašnje karakteristike, socijalne efekte, kvalitetu uma, tjelesne karakteristike, odnose s drugima i unutrašnje ciljeve čovjeka jako ju je teško strukturirati. Prema Larsen i Buss (2008:4) sljedeća definicija obuhvaća sve bitne elemente ličnosti, a opisuje ličnost kao: „skup psihičkih osobina i mehanizama unutar pojedinca koji su organizirani i relativno trajni, te utječu na interakcije i adaptacije pojedinca na intrapsihičku, fizičku i socijalnu okolinu“. Ova definicija može se detaljnije objasniti. Psihičke osobine označuju skup obilježja koje opisuju ljude i po kojima se oni međusobno razlikuju (Larsen i Buss, 2008). Prema autorima Larsen i Buss (2008) psihički mehanizmi su zapravo procesi koji se odvijaju kroz ličnost, a to se sve događa unutar čovjeka što znači da je ličnost nešto što čovjek nosi unutar sebe te je stabilna kroz vrijeme (ali o tome se može govoriti tek u odrasloj dobi). Psihičke osobine i mehanizmi su međusobno povezani na sustavan način pa stoga možemo reći da je ličnost organizirana. Prema definiciji ličnosti, osobine i mehanizmi ličnosti utječu na život ljudi, odnosno oni utječu na to kako se ljudi ponašaju, u kakvim su odnosima s drugima, kako vide sami sebe i svijet oko sebe, kako se osjećaju, koji su to ciljevi i želje kojima teže u životu, te kako reagiraju na situacije u kojima se nađu. Ličnost utječe na interakcije pojedinca i okoline što je kompleksno za opisati. Interakcija pojedinca u različitim situacijama uključuje selekciju, evokaciju, percepciju i manipulaciju (Larsen i Buss, 2008). Percepcija se odnosi na način kako čovjek interpretira svoju okolinu. Odnosno to govori da u istim situacijama dva različita čovjeka mogu na drugačije načine doživjeti taj događaj. Selekcija je zapravo način na koji čovjek odabire put kojim će ići, bira prijatelje, hobije, što je djelomično odraz njegove ličnosti. Evokacija je zapravo reakcija socijalne okoline na čovjeka, odnosno ono kako ga drugi doživljavaju. S druge strane manipulacija je namjerno utjecanje na druge ljude, na njihovo ponašanje, razmišljanje i osjećaje. Evokativne interakcije i manipulacija su zapravo esencijalno

obilježje ličnosti. Prema Larsen i Buss (2008) središnje obilježje ličnosti je adaptacija, odnosno sposobnost prilagođavanja raznim situacijama. Obilježje adaptacije može se vidjeti u aspektu toga da je ličnost čovjeka pod utjecajem okoline koja ga okružuje, a posebice je pod utjecajem osoba koje imaju izričito važnu ulogu u njegovu životu.

Ličnost se analizira prema sljedećim razinama koje su opisali Kluckhohn i Murray (1948; prema Larsen i Buss, 2008):

- a) razina ljudske prirode koja je jednaka svima drugima
- b) razina individualnih i grupnih razlika koje su jednake nekima drugima
- c) razina individualne jedinstvenosti koja je različita od svih drugih.

Što se tiče prve razine analize ličnosti ona se odnosi na sve osobine i mehanizme ličnosti koje su tipične za ljudsku vrstu kao što je želja za pripadanjem i govor (Larsen i Buss, 2008). Te osobine posjeduju gotovo svatko i temelj su ljudske prirode. Druga razina odnosi se na individualne i grupne razlike koje se očituju sličnostima između ljudi individualno i sličnostima među ljudima koji pripadaju određenoj grupi koja ima zajednička obilježja ličnosti te se prema tome razlikuju od neke druge grupe ljudi. Treća razina ukazuje na jedinstvenost pojedinca, odnosno da ne postoje dva ista sa identičnom ličnošću. Svaki pojedinac ima neke svoje značajke koje ne dijele niti s jednom drugom osobom.

Prema Larsen i Buss (2008) svaki čovjek posjeduje mogućnost da se ponaša u određenim situacijama na određen način. Prema tome se razvilo zanimanje psihologa za istraživanje crta ličnosti, koliko ih postoji, na koji način se razvijaju, te kako kod osobe odrediti koje crte ličnosti posjeduje. U svojim istraživanjima ličnosti psiholozi su se usmjerili da izdvoje najvažnije crte ličnosti na temelju kojih ljudi stječu svoju individualnost. Današnja najpoznatija klasifikacija ličnosti sadržava pet temeljnih crta ličnosti, a to su: ekstroverzija, neuroticizam, ugodnost, savjesnost i otvorenost prema iskustvima. Svaka od navedenih dimenzija sastoji se od afektivnih, kognitivnih i bihevioralnih osobina ličnosti koje su kod svakog čovjeka drugačije raspoređene (Larsen i Buss, 2008).

Autori Vasta, Haith i Miller (1998) objašnjavaju da ličnost u dječjoj dobi još uvijek ne uključuje komponente kao što su uvjerenja, stavovi i vrijednosti, stoga je proučavanje dječje ličnosti usmjereno na izražavanje emocija i reakcija na podražaje

iz okoline. Ovi dijelovi ličnosti nazivaju se temperament (Vasta, Haith i Miller, 1998). Prema Vasta, Haith i Miller (1998) temperament je zapravo djetetov ponašajni stil, odnosno djetetove individualne crte i razlike koje ga čine jedinstvenim. Barem dio temperamenta se nasljeđuje, ali kako je riječ o ponašajnom stilu, ne može se u potpunosti tvrditi da su sva ponašanja genetski uvjetovana. Osim toga Bates (1987; prema Vasta, Haith i Miller, 1998) ističe da i ono što je naslijeđeno može se mijenjati pod utjecajem okoline. Postoje tri ponašajna stila djece, a označeni su kao: „lagan“, „težak“ i „suzdržan“ stil ponašanja. Dijete koje je lakog ponašajnog obrasca dobro se prilagođava situacijama, ima pravilan ritam i pozitivno je i veselo, lako se upušta u kontakt s novim ljudima u svojoj okolini. S druge strane, teško dijete nema toliko predvidljiv raspored kao dijete lakog temperamenta, često plače i negativno je raspoloženo, ima snažne reakcije na podražaje iz okoline, ne prilagođava se dobro novim situacijama te bježi od novih iskustva. Suzdržano dijete također se teže prilagodi novoj situaciji i često se povlači u situacijama kada je izloženo nepoznatim ljudima. Takvo dijete je manje aktivno te njegove reakcije su niskog intenziteta (Vasta, Haith i Miller, 1998).

1.2. Razvoj dječje osobnosti

Da bi se društvo uspješno razvijalo, potrebno je razvijati kvalitetne osobine poput vrline kod svakog pojedinca, a takvo što se ne može zamisliti bez obitelji (Isaacs, 2012). Dakle, razvoj dječje osobnosti pod velikim je utjecajem obitelji i odnosa između članova obitelji. Upravo to pokazuje koliko je obitelj ključna za razvoj dječje osobnosti, a Rosić i Zloković (2002:37) ističu kako je obitelj „mala skupina u kojoj njeni članovi zadovoljavaju biološke, psihološke, socijalne i odgojno-obrazovne potrebe, te u kojoj razvijaju osobnost“. Zapravo, svaka obitelj ima neku svoju specifičnu narav i prema toj naravi postavlja vlastite vrijednosti i sustave prihvatljivog ponašanja te prema tome usmjerava svoje najmlađe članove obitelji. Lenard i Božić Lenard (2018) ističu kako su vrijednosti sastavni dio života svakog čovjeka, a one se generacijski prenose sa starijih na mlađe upravo pomoću odgoja. Previšić (2007; prema Lenard i Božić Lenard, 2018) pod pojmom odgoj označava zapravo „proces formiranja čovjekove individualne i socijalne osobnosti, razvoj moralnih osobina i karaktera...“, što upućuje kako je odgoj ključna stavka u razvoju dječje osobnosti. Prema Isaacs (2012:11) „u obitelji se radi o odgoju onoga što je najprirodnije –

ljudske duše“. Svaki čovjek ponajprije mora jako dobro poznavati sebe kako bi uspješno razvijao sve aspekte svoje duše i osobnosti. Isaacs (2012) ističe da se razvoj može podijeliti u tri faze:

- a) samopouzdanje
- b) samodisciplina
- c) sebedarje

Prolaskom kroz te tri faze čovjek raste i izgrađuje svoje vrline, a zrelost čovjeka zapravo je rezultat dobro izbalansiranih ljudskih vrlina. Da bi čovjek uspješno prošao kroz te tri faze, važno je da ga obitelj potiče na razvijanje vrlina, jer je dužnost obitelji pomagati svojim članovima da uspješno sazrijevaju (Isaacs, 2012). Kako bi obitelj učinkovito utjecala na razvoj osobnosti svojih mlađih članova mora se prilagoditi njihovoj naravi te dobro poznavati njihove osobine kako bi ih uspješno mogli dalje izgrađivati i razvijati (Isaacs, 2012).

Svaki roditelj želi odgojiti dobro dijete sa što više pozitivnih osobina. Da bi dijete razvilo što više takvih osobina veoma je važno da bude emocionalno i intelektualno zdravo. Prema Greenspan (2007) najvažnije je upravo najranije emocionalno iskustvo djeteta jer to zapravo označava temelj kreiranja osobina kod djece, a upravo roditelji su ti koji pružaju djetetu takvo iskustvo. Osobine nastaju na temelju iskustva, odnosno to ukazuje na to da se dijete ne rađa s osobinama već ih izgrađuje kroz život u čemu mu uvelike pomažu roditelji. S druge strane, obitelj može biti ta koja ima i negativan utjecaj na razvoj osobina kod djeteta, a to se događa u slučajevima kada je u obitelji narušena ravnoteža, mir i sklad. Raspad obitelji može uvelike utjecati na osobnost djeteta ako se događa u periodu kada je još uvijek u razvoju (Prevo, 2014).

1.2.1. Čimbenici razvoja osobnosti djece

Najveće neriješeno pitanje dječje psihologije, a možda i općenito cijele psihologije je u kojoj su mjeri razvoj i ponašanje ishod okolinskih, odgojnih, iskustvenih čimbenika, a u kojoj mjeri su rezultat urođenih, bioloških, prirodnih čimbenika (Vasta, Haith i Miller, 1998). Specifičnost nekog ponašanja leži u okolinskim, odnosno odgojnim čimbenicima razvoja djeteta, ali isto tako veliki utjecaj leži i u biološkim čimbenicima. Dakle, kada se dijete ponaša agresivno, neki psiholozi

tvrde da je to biološka reakcija na frustraciju, a dok drugi su skloniji mišljenju da je to naučeno ponašanje kroz interakciju i promatranje svoje okoline (Vasta, Haith i Miller, 1998). Ponašanje ljudi je zapravo osobnost na djelu, odnosno ono je spoj vanjskih čimbenika npr. obitelji i urođenih čimbenika (Bezić, 2005). Prema Ljubešić (2001) razvoj osobnosti je splet bioloških, odnosno naslijeđenih čimbenika, ali i utjecaj roditelja, odgojitelja, okoline, životnih prilika za dijete, ali i svaki pojedinac ponaosob ima određenu odgovornost u izgradnji vlastite osobnosti. Također još neki od ključnih čimbenika za razvoj osobnosti može biti socijalizacija, osobnost roditelja, roditeljski stil odgoja, roditeljski postupci i kognitivni razvoj djeteta.

Za dijete je izričito važna predverbalna komunikacija jer to je najraniji način utjecaja okoline na djetetove osobnosti, a također važna je i kao početak socijalizacije djeteta koja je upravo jedan od važnih čimbenika za razvoj dječje osobnosti (Ljubešić, 2001). Socijalizaciju kao pojam prvi puta uvodi sociolog Emile Durkheim koji je 1907. godine s tim pojmom označio utjecaj društvenosti čovjeka na formiranje njegove osobnosti. Socijalizacija djeteta događa se prvotno u obitelji djeteta, a potom u vrtiću gdje se zapravo zadovoljava djetetova potreba za društvom. Upravo sve društvene interakcije djeteta su pogodne za izgradnju pozitivnih radnih, moralnih i karakternih crta kod djeteta (Stevanović, 2000). Socijalno kompetentno dijete je ono koje može regulirati svojim emocijama, poznaje norme grupe kojoj pripada te je ovladalo vokabularom. Uspješnost socijalizacije ovisi o sposobnosti osobe da predvidi tuđe reakcije i razumije tuđe osjećaje, a za uspješnu socijalizaciju postoje određene dispozicije djeteta kao što su osobine koje uče od modela iz svoje okoline poput empatije, ljubaznosti, suradništva ili velikodušnosti (Valjan-Vukić, 2009). Upravo se iz toga može vidjeti da je potrebno djeci pružiti primjer po kojem će usvojiti važne osobine bitne za uspješnu socijalizaciju.

S obzirom da je socijalizacija jedna od čimbenika razvoja osobnosti, a ona se događa primarno u obitelji, obitelj se također može istaknuti kao još jedan važan čimbenik u razvoju djetetove osobnosti. Obitelj se može gledati kao temeljna okolina djeteta koja je najutjecajnija na djetetov sveukupni razvoj pa tako i razvoj njegovih osobina (Vasta, Haith i Miller, 1998). Djeca već rođenjem stječu privrženost prema roditeljima što uvelike utječe na razvoj osobnosti isto kao i komunikacija djeteta i njegove okoline. Upravo jedno od glavnih obilježja komunikacije je da svaki

sugovornik utječe na ponašanje drugog sugovornika, te iz tog obilježja komunikacije može se vidjeti koliko je ona važna za osobnost (Ljubešić, 2001).

Karakterne osobine ljudi nisu samo pod utjecajem okolinskih čimbenika već značajan utjecaj imaju i genetski čimbenici. Kako bi se ti genetski utjecaji na individualne razlike osobina čovjeka podrobnije objasnile tim područjem se bavi znanstvena disciplina pod nazivom genetika ponašanja (Vukasović Hlupić, Butković i Bratko, 2015). Genetika ponašanja prikuplja podatke od osoba koji su u genetskom srodstvu kako bi utvrdili u kojoj mjeri su individualne razlike neke osobe pod utjecajem gena, a koliki utjecaj imaju okolinski čimbenici. Ova istraživanja idu u tri različita smjera: istraživanje blizanaca, obiteljska istraživanja i istraživanje usvojene djece. Vukasović Hlupić, Butković i Bratko (2015) u svojem radu definiraju istraživanje blizanaca kao istraživanje u kojem se na temelju sličnosti između jednojajčanih i dvojajčanih blizanaca može pretpostaviti da postoji utjecaj i genetskih i okolinskih čimbenika na razvoj njihove osobnosti. Kod obiteljskih istraživanja uzimaju se u obzir i bliži i dalji srodnici, te se kod takvog istraživanja uzima jedna osobina koja se ispituje kod svih srodnika, te se promatraju sličnosti. U trećem istraživanju u kojem se proučavaju osobe koje su usvojene, odnosno proučavaju se osobe koje su u biološkom srodstvu, a odvojene su, te osobe koje nisu u biološkom srodstvu, ali odrastaju zajedno. Pa tako promatrajući ta tri smjera istraživanja može se vidjeti da različite okoline u kojima čovjek živi mogu različito utjecati na osobe, dok se sve sličnosti pripisuju isključivo genetskom utjecaju. Isto tako sličnost posvojene djece s njihovim biološkim roditeljima pripisuje se isključivo genetskom utjecaju, dok sličnosti s njihovim usvojiteljima pripisuju se kao utjecaj dijeljenja iste okoline (Vukasović Hlupić, Butković i Bratko, 2015).

Kognitivni razvoj djeteta uključuje promjene u razmišljanju i sposobnost sve većeg usvajanja znanja i vještina, a ono je također rezultat utjecaja okoline, ali i gena te isto tako njihove interakcije (Plomin 1999, prema Stevanović 2000). Na kognitivni razvoj najviše utječe dakako obitelj, a aspekti koji imaju značajan utjecaj u obitelji su oni koji su jedinstveni za svako dijete poput načina na koji se postupa s djetetom. Što se tiče genetskog utjecaja, ogleda se u usmjeravanju pažnje na nove podražaja. Stupanj usmjerenosti pažnje je urođen, a što je on veći to djeca imaju veće genetske predispozicije za postizanje boljih rezultata na testovima inteligencije (Sternberg, 2005). Prema Vukasović Hlupić, Butković i Bratko (2015) kognitivna sposobnost

odražava se u verbalnim i specijalnim sposobnostima i pamćenju, te brzini procesiranja informacija. Ističu kako je prema istraživanjima u ranom djetinjstvu utjecaj genetike manji u odnosu na odraslu dob, što bi značilo da je u djetinjstvu veći utjecaj okoline na individualne razlike u kognitivnim sposobnostima. Kognitivni razvoj je važan čimbenik razvoja dječje osobnosti utoliko što bez zdravog kognitivnog razvoja nema ni usmjeravanja dječje pažnje na osobnost roditelja i roditeljske postupke. Važno je da djeca usmjeravaju pozornost upravo na te čimbenike jer iz njih uče o važnim obrascima ponašanja, te na taj način razvijaju svoju osobnost. Prema istraživanju Hasanagić i Isić-Imamović (2021) postoji velika koleracija između odgojnog stila roditelja i osobnosti djece, te između osobnosti roditelja i formiranja osobnosti djece.

2. Obitelj

Pojam obitelji Rosić (2005:79) definira kao „temeljnu društvenu zajednicu čija je osobitost sustavna briga za odgoj...“ te kako ističe, u toj zadaći nitko je ne može zamijeniti. Obitelj je, dakle, prema Rosiću (2005) primarna zajednica koja ima za zadatak zadovoljiti odgojno-obrazovne, biološke, psihološke i socijalne potrebe te razviti djetetovu osobnost. Sva iskustva, koja je dijete steklo kroz odnose u svojoj primarnoj zajednici, prenose se na njegov kasniji život. Različite znanstvene discipline pristupaju pojmu „obitelj“ na svoj specifičan način, ovisno o području kojeg proučavaju. Što bi značilo da definiraju obitelj prema specifičnostima s kojima se bave, pa tako postoje mnoge definicije obitelji. Usprkos tome svi znanstvenici se slažu da je obitelj društvena, socijalna i biološka zajednica (Rosić, 2005). Upravo tu zajednicu odlikuju složene interakcije pomoću kojih članovi obitelji razvijaju modele ponašanja. Također odlikuje ju i izrazita emocionalna povezanost obiteljskih članova te izrazito velik utjecaj na razvoj identiteta i psihološkog integriteta pojedinca. Međusobni odnosi u obitelji su intenzivniji i složeniji nego u drugim skupinama, pa je time kontinuitet i trajnost veza veća među članovima (Rosić, 2005).

U hrvatskom jeziku često se za pojam „primarna rodbinska zajednica“ koristi više riječi – obitelj, porodica i familija. Međutim, između tih pojmova postoje razlike u značenju. Pa tako prema Rosiću (2005:82) „temeljno značenje riječi obitelj jest srodstvena grupa koja živi u zajedničkom domaćinstvu, a čine je ponajprije roditelji i djeca, najčešće u dva ili tri koljena uzlazne ili silazne loze (djed, baka, otac, majka, sinovi, kćeri)“. Dok, s druge strane, porodica i familija imaju puno šire značenje jer, kako kaže Rosić (2005:83), „svi članovi neke obitelji nisu i članovi iste porodice jer barem otac (suprug) pripada jednoj porodici, a majka (supruga) drugoj“. Prema objašnjenju Rosića (2005) riječ familija je zapravo posuđenica iz latinskog jezika, a značenje je istovjetno značenju riječi porodica.

2.1. Važnost obitelji

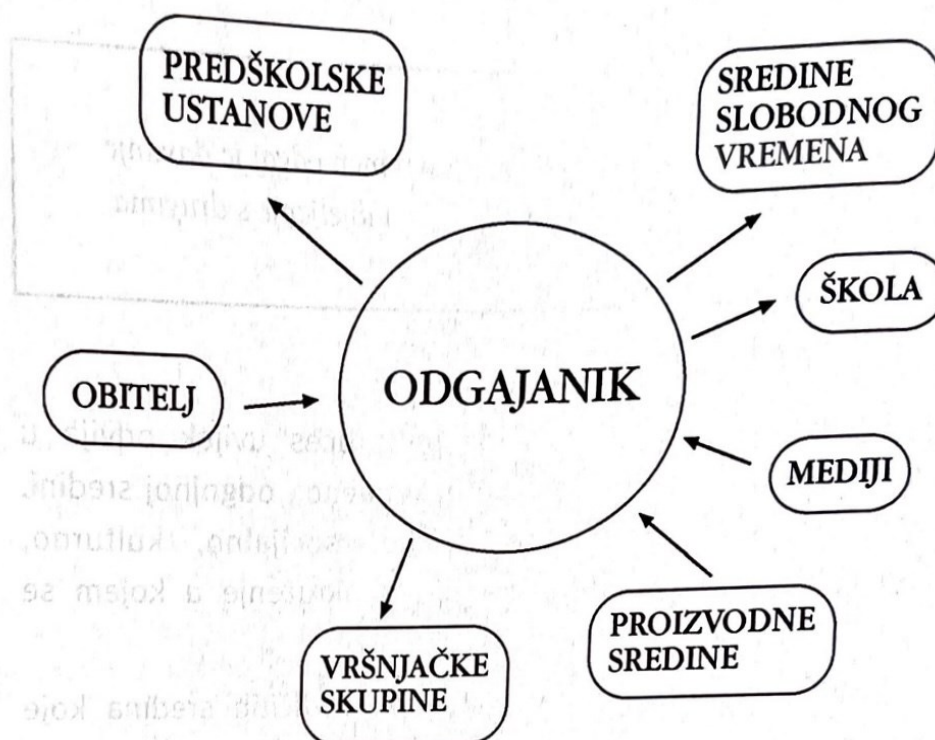
„Obitelj je prva i najvažnija škola života u kojoj dijete stječe prva znanja, vještine, umijeća i navike“ (Rosić i Zloković, 2002:34). Upravo je obitelj ta koja je naj snažnija odgojna sredina na kojoj leži ogromna odgovornost s obzirom da je nenadoknadiva čak i kad su odnosi u obitelji loši. Kontakti u obitelji su svakodnevni i neizbježni isto kao i utjecaji koje obitelj ima na djecu u ranom djetinjstvu. Važno je da

je obiteljska sredina dobra, intimna, topla, sigurna te ispunjena zdravim obiteljskim odnosima. U takvom okruženju dijete stvara temelje svoje ličnosti, stječe prve spoznaje, razvija emocije, oformljuje osnovne navike, uči se ponašanju prema drugim ljudima, izgrađuje svoje etičke stavove, te usvaja estetske kriterije. Stoga je upravo obitelj najvažnija za uspješni razvoj osobnosti djece (Rosić, 2005).

Tijekom ranog djetinjstva dijete je usmjereno na obitelj te nema potrebe za komunikaciju izvan nje. Što je dob djeteta manja obitelj ima veći i snažniji utjecaj na njega dok se kako dijete raste taj utjecaj smanjuje, ali nikada ne prestaje. Tijekom djetetova cijelog života obitelj je osnovna društvena zajednica u kojoj živi i funkcionira. Upravo iz tog razloga obitelj ima brojne zadaće, a među njima najvažnija je ona odgojna zadaća, odnosno čuvanje i prenošenje odgojnih vrijednosti. Uz odgojnu zadaću Rosić (2005) još ističe biološku i ekonomsku zadaću kao temeljne zadaće svake obitelji.

U današnjem društvu postoji više različitih sredina u kojima se djeca kreću, a koje mogu imati odgojno djelovanje na njih. Različite odgojne sredine pružaju različita iskustva, aktivnosti, utjecaje i očekivanja te sve to ima različit utjecaj na razvoj djeteta no obitelj je temeljna odgojna sredina i upravo zbog toga je teško nadomjestiti njezin odgojni utjecaj. Obitelj nije i ne smije biti namjerna pedagoška ustanova, već životna zajednica s odgojnim potencijalom koji ne mogu nadomjestiti nikakve druge ustanove upravo zbog čvrstih emocionalnih odnosa koji se temelje na ljubavi i privrženosti između roditelja i djece te zbog individualnog pristupa izgradnji osobnosti kod djece. Obitelj je cjelina koja se teško mijenja, uvijek se vraća na isto i uobičajeno, a važnu ulogu u obitelji ima ravnoteža. Svaka promjena ravnoteže u obitelji odražava se na sve članove te je zbog toga gotovo nemoguće utjecati na promjene u ponašanju nekog člana obitelji bez istodobnog utjecaja na promjene ponašanja kod drugih članova obitelji (Rosić, 2005). „Obitelj je nešto u nama, a ne samo nešto izvan nas, u čemu živimo" (Rosić, 2005:109). Obitelj je iznad čovjeka i vlada njime. Bez obzira na fizičku prisutnost ili odsutnost čovjek svoju obitelj nosi u sebi što govori koliko je obitelj utkana u čovjekov život i koliko je on ovisan o njoj. Upravo je obitelj ta koja kroji budućnost čovjeka.

Shema 1. Najvažnije odgojne sredine ¹

2.2. Roditeljstvo

Prema Pernaru (2010) roditeljstvo kao termin pojavilo se kada se u svijetu počela razvijati ideja kako bi i majka i otac trebali biti ravnopravni u odgoju djece. I majka i otac jednako su važni kako za razvoj tako i za odgoj djeteta, a njihove uloge gotovo su potpuno različite. Od majke se tradicionalno očekivalo da djetetu pruža bezuvjetnu ljubav, da brine za djetetov psihološki razvoj, strahove, loš napredak, loše ocjene i sve ostale eventualne poteškoće djeteta, dok se od oca očekivalo da predstavlja djetetu model uspješnosti u vanjskom svijetu. Današnja shvaćanja očinstva su drugačija. Više se na oca ne gleda kao nekog tko treba financijski osigurati svoju obitelj, te čije su aktivnosti izričito vezane uz poslove izvan kuće. U suvremenoj obitelji se od očeva očekuje da puno više znaju o djeci i njihovim potrebama te da se u ravnopravnoj mjeri uključuju u odgoj svoje djece. Takvo očekivanje od očeva uvjetuju tri razloga. Prvi je u tome da današnje obitelji imaju sve manje djece pa se više može obratiti pozornost na individualne potrebe djece. Drugi

¹ Rosić, V. (2005). *Odgoj, obitelj, škola. Mala enciklopedija odgoja*. Rijeka: Žagar.

je faktor taj što žene rade puno radno vrijeme što dovodi do toga da je briga oko djece podijeljena između majke i oca, dok je treći razlog u tome što se od očeva očekuje da se uključe u odgoj i brigu za djecu te da preuzmu jednaku odgovornost. To kulturno vjerovanje naziva se egalitarna etika roditeljstva (Pernar, 2010).

Roditeljstvo nije jednostavan i lak zadatak, a da bi djeca u konačnici bila dobro odgojena nije potrebna samo ljubav koju će im roditelji pružiti već je potrebno povjerenje, znanje, uvažavanje, kooperativnost i samokontrola. Osim tih značajki roditeljstva koje Pernar (2010) naglašava kao bitne za uspješan odgoj, ističe kako se ne smije zanemariti i utjecaj socijalizacije djeteta na odgoj, te djetetove urođene značajke kao što je temperament. Što se može potvrditi s time da „roditelji koji imaju više djece uvijek govore o tome da se svako od njih rodilo s posebnom osobnosti i temperamentom, te postoji slaganje roditelja i stručnjaka u činjenici da su neka djeca rođena s izuzetno teškim temperamentom dok su neka djeca sasvim „laka“ i kooperativna“ (Pernar, 2010:257). Prema tome, ne samo da roditelji oblikuju svoje dijete, već i dijete utječe i oblikuje svoje roditelje.

Pernar (2010) ističe da postoje četiri vrste roditeljskih stilova koji u određenoj mjeri mogu oblikovati cijelu ličnost djeteta. Roditeljski autoritet je nužno potreban, no poimanje autoriteta je za svakog roditelja drugačije. Autoritet se kod svakog roditelja nalazi u različitim varijantama i intenzitetu, a s obzirom na zastupljenost autoriteta kod roditelja možemo razlikovati ove stilove roditeljstva:

- a) autoritativni stil roditeljstva
- b) autoritarni stil roditeljstva
- c) popustljivi stil roditeljstva
- d) ravnodušni stil roditeljstva.

Autoritativni roditelji su oni koji pokazuju puno ljubavi i topline prema djetetu, ali u istoj mjeri imaju i kontrolu nad djetetom. Upravo ovaj stil je prikladan za rani razvoj djeteta jer se djetetu postavljaju granice koje treba i traži. Roditelji koji imaju takav roditeljski stil poticati će samouvjerenost, nezavisnost, znatiželju i dobar akademski uspjeh. Autoritativni roditelji su demokratični i ovladavaju vještinama komunikacije s djetetom, potiču ga te vode računa o njegovom raspoloženju. Djeca odgajana ovakvim roditeljskim stilom su najčešće zrelija, odgovornija, iskrenija i imaju osjećaj povjerenja i poštovanja. Autoritarni stil roditeljstva je onaj u kojem roditelji

uglavnom imaju veći nadzor nad pokazivanjem topline i osjećaja pa je takav stil prikladan za razvoj agresivnosti, ćudljivosti, niske razine tolerancije na frustraciju. U ovom odgojnom stilu odnos roditelja i djeteta temeljen je na nadređenosti i podređenosti te isto tako na sustavu nagrađivanja i kažnjavanja. Kod djece koja su odgajana takvim roditeljskim stilom prisutni su osjećaji poput straha, lažnog poštovanja, nepovjerenja i neiskrenosti. Popustljivi roditelji su topli i osjetljivi na potrebe djece, ali gotovo da ne postavljaju zahtjeve prema djeci, manje su predvidivi i postavljaju slabiju strukturu u odnosu. Kod ovog roditeljskog stila može doći do toga da su djeca nezrela, impulzivna i bez kontrole. Roditeljski stil koji je najmanje poželjan i nema zdrav utjecaj na razvoj dječje osobnosti je ravnodušni stil. Ravnodušni roditelji su ti koji pokazuju malo emocionalne podrške i pažnje prema svojoj djeci te kao i popustljivi roditelji ne postavljaju ograničenja. Djeca odgajana ovim stilom razvijaju osobine poput zahtjevnosti, neposlušnosti, neprimjerenog sudjelovanja u igri i drugim socijalnim aktivnostima. Upravo iz sve veće uključenosti očeva u odgoju djece i podjele roditeljstva na roditeljske stilove pojavljuje se pojam suvremene obitelji (Pernar, 2010).

2.3. Suvremena obitelj

Kroz povijest može se gledati kako se obitelj razvijala od matrijarhalnih odnosa pa prema patrijarhatu, sve do danas kada se obiteljska struktura značajno promijenila te postoji sve više nepotpunih obitelji. Postoje četiri dimenzije današnjih obitelji: biološka povezanost (koju čine ili oba roditelja, ili jedan biološki roditelj ili usvojenje), bračni status (prema kojem mogu biti oba roditelja u braku, samohrani roditelj i usvojenje), roditeljstvo i zaposlenost (tradicionalno ili netradicionalno) i seksualna orijentacija (heteroseksualna ili homoseksualna) (Rosić i Zloković, 2002). Prema tradicionalnim obilježjima obitelji, ona je zajednica sastavljena od bračnog para i djece, no danas se takva percepcija obitelji bitno promijenila. Utjecaj na te promjene ima novi stil života, razvodi, samohrane obitelji, zaposlene majke, zamijenjene uloge majke i oca, ponovljeni brakovi u kojima djeca odrastaju s jednim biološkim roditeljem te maćehom ili očuhom. Zbog toga uvelike je promijenjena struktura obitelji te je ta struktura postala raznolika. Raznolikost obiteljskih struktura nije nužno dobra i poželjna za kvalitetno zadovoljavanje dječjih potreba te osiguranja uvjeta za optimalan dječji razvoj i odgoj, no istraživanja su pokazala kako nije od presudne

važnosti struktura obitelji u kojoj dijete živi za djetetovu dobrobit ako je ono psihološki zdravo (Ljubetić, 2006).

Obitelj je nerazdvojjiv dio društva, stoga konstantne transformacije društva dovode i do transformacije obitelji koja postepeno mijenja svoje uloge kako bi se uspješno prilagodila modernim zahtjevima i potrebama društva. Upravo iz tog razloga suvremeni život se preslikava i u obiteljski odgoj. Odrastanje i život u modernoj obitelji omogućilo je produženje djetinjstva. U modernoj obitelji gleda se na dijete kao na „naivno biće s potrebom za roditeljskom zaštitom i sigurnošću“ (Elkind, 1995, 118-119; prema Ljubetić 2006). Jedno od glavnih obilježja modernizma je pojava nuklearnih obitelji čija osnovna obilježja jesu: postojanje jasnih granica između doma i radnog mjesta, kruta granica između društvenog i privatnog života, glavni preduvjet za odabir bračnog partnera je romantična ljubav, djeca su previše zaštićena pa samim time i kasnije sazrijevaju, uloga majke se idealizira pa ona postaje jedini zakonski staratelj djeteta, roditelji su više usmjereni na djetetove potrebe, osobni identitet temeljen je na procjeni vlastite vrijednosti, te mlade osobe često prolaze burno razdoblje kako bi se uspjeli osamostaliti od roditelja (Anderson 1990; prema Ljubetić 2006).

Tablica 1. Neke sličnosti i razlike tradicionalnih i modernih obitelji²

Struktura i neke temeljne funkcije obitelji	„Tradicionalne obitelji“	„Suvremene obitelji“
Veličina obitelji	Velike obitelji s više djece (četvero ili više djece)	Male obitelji s malim brojem djece (jedno ili dvoje djece) Obitelji bez djece po vlastitoj odluci
Struktura obitelji	Otac – majka / djed – baka i drugi članovi rodbine	Otac – majka Samohrani roditelj (biološki ili nebiološki) Razvedeni brakovi

² Rosić, V., Zloković, J. (2002). *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*. Rijeka: Grafrade.

		Binuklearne obitelji Majke i izvanbračna djeca
Stil odgoja djece u obitelji	Autoritarni	Autoritativni Autoritarni Permisivni
Odgojna funkcija	Odgoj djece u obitelji	Tendencija prebacivanja odgojne funkcije obitelji na druge osobe i institucije
Socijalizacija djece	U obitelji (nije univerzalno – npr. u Engleskoj i SAD-u su djeca posebno iz viših i srednjih staleža roditelji slali vrlo rano u internate ili koledže).	Tendencija prebacivanja socijalizacijske funkcije izvan obitelji
Slobodno vrijeme	Gotovo isključivo u obitelji	Izvan obitelji
Briga o ekonomskoj sigurnosti	Otac – zaposlen Majka – kod kuće	Otac i majka (ne)zaposleni pomoć mlađim članovima od starijih članova obitelji

2.4. Obiteljski odgoj

Kako tvrdi Rosić (2005:39) „odgoj u obitelji je poseban međuljudski odnos „primanja“ i „davanja“, ispunjen sadržajima povjerenja, razumijevanja, ljubavi, iskrenosti, želja, nada, radosti i razočaranja“. U obitelji počinju prvi odgojni utjecaji na dijete pa se može reći da iz roditeljskog doma niču korijeni odgoja. Prema tome roditelji su najznačajniji i najodgovorniji odgajatelji djeteta. Upravo ti prvi odgojni utjecaji na dijete ostaju važni za dijete kroz sve godine njegova odrastanja (Rosić, 2005).

Obiteljski odgoj izrazito je odgojna djelatnost te bi odgoj trebalo shvaćati u njegovu najširem značenju odnosno kao brigu za zdravlje i razvoj djeteta. U obitelji dijete dobiva svoja prva znanja, a ta znanja nastaju u procesu rada i svakodnevnih životnih aktivnosti. Roditelji i ostatak rodbine djecu uče pravilima ponašanja prema drugim članovima obitelji, vršnjacima, susjedima i općenito prema svim osobama s

kojima se svakodnevno susreću. Kroz obiteljski odgoj izrađuju se moralne navike te se uči o odnosima s ljudima, razvija se ljubav prema obitelji, mjestu u kojem žive, svome narodu i državi. Također razvija se ispravan stav prema multikulturalizmu i interkulturalizmu, multietničnosti i multireligioznosti. Obiteljski odgoj je učinkovitiji ako su odnosi u obitelji skladni, te shodno tome omogućuju jedinstveno odgojno djelovanje svih članova obitelji. Zatim, u obitelji dijete mora biti u adekvatnom položaju kako bi se osjećalo sigurno, zadovoljno, radosno i sretno. Također, važna je zrelost roditelja i pedagoška odgojna kultura koja podrazumijeva dobro odgojene, te stabilne ličnosti u psihološkom i emocionalnom smislu, koje su socijalno i moralno usmjerene prema druženju i prijateljstvu, spremne pomoći te imaju razvijene karakterne crte. Još jedno od bitnih uvjeta koje je potrebno ispuniti da bi obiteljski odgoj bio učinkovit su sređene materijalne prilike pomoću kojih se djeci osiguravaju osnovni uvjeti života i učenja (prehrana, odjeća, obuća, higijenski uvjeti), pedagoški nadzor te zadovoljavanje socijalnih, kulturnih i stvaralačkih potreba (Stevanović, 2003).

Na obiteljski odgoj možemo gledati u širem i užem smislu. U užem smislu gleda se s aspekta roditeljskih postupaka prema njihovoj djeci, dok se u širem smislu pridaje važnost svim čimbenicima koji imaju utjecaj na razvoj odgoja. „Odgajanje je određeno djelovanje subjekta na subjekt u kojem svi odgojni čimbenici u najvećoj mogućoj mjeri djeluju skladno i u istom pravcu što je smisao temeljnoga pedagoškog zakona – zakona skladnog i jedinstvenog djelovanja“ (Rosić, 2005:137). Stoga je važno da je obiteljska sredina prožeta zdravim obiteljskim odnosima, te pruža emocionalnu stabilnost i sigurnost. Što je prvi preduvjet za uspješan razvoj dječje osobnosti, a to bi značilo da u obitelji nastaju prvi temelji buduće osobnosti neke osobe (Rosić, 2005).

3. Povezanost obiteljskog odgoja i dječje osobnosti

Iznimno važnu ulogu u formiranju djetetove osobnosti i na djetetovo odrastanje imaju različiti obiteljski faktori, a kao prvi i najvažniji faktor je osobnost koju posjeduje roditelj. Utjecaj osobnosti roditelja na osobnost djece događa se putem identifikacije, odgojnih nastojanja i nesvjesnih utjecaja (Mikas, 2010). Od posebne važnosti za djetetov razvoj osobnosti su dvije dimenzije roditeljstva – roditeljska toplina i roditeljski nadzor. Roditeljska toplina je zapravo količina podrške, ljubavi i ohrabrenja koje roditelji pružaju djetetu, dok je roditeljski nadzor stupanj upravljanja, discipline i nadzora nad djetetom. Iz tih dimenzija proizlaze roditeljski stilovi odgoja djece koji mogu dovesti do različitih ishoda osobina djece (Vasta, Haith i Miller, 1998). Svaki od roditeljskih stilova za sobom donosi određene osobine koje djeca stječu u odnosu s roditeljem. Što bi značilo da djelovanje roditeljskih stilova na osobnost djeteta nije uvijek samo za sebe već je povezano s osobinama ličnosti roditelja (Hasanagić i Isić-Imamović, 2021). Od drugih obiteljskih faktora, važan je i odnos između braće i sestara. Povezanost i odnos braće i sestara jedan je od najvažnijih odnosa u čovjekovom životu jer su upravo to najdugotrajnije obiteljske veze koje čovjek stječe. Brat i sestra za čovjeku su uz roditelje, najbliži članovi njegove obitelji pa su prema tome i najdublje emocionalno povezani. Braća i sestre, također su važni u procesu socijalizacije, te imaju izrazito jak utjecaj na život pojedinca u obitelji. Kakav će biti odnos između braće i sestara pod velikim je utjecajem osobnosti i temperamenta svakog djeteta. Djeca iz iste obitelji, bez obzira na genetičku sličnost, mogu biti potpuno različiti što se tiče njihovih osobina ličnosti i temperamenta, no to također može imati i međusobni utjecaj na promjene u ponašanju (Wagner Jakab, Cvitković i Hojanić, 2006).

3.1. Mogućnosti obitelji u razvoju dječje osobnosti

Cilj odgoja u obitelji je dakle formirati osobnost, karakter osobe koja se odgaja, a to se postiže pomoću vrijednosti (Vican, 2006). Vrijednost kao pojam nije lako definirani, ali s obzorom da moralnost čovjekova temeljna vrijednost, sve ostale vrste vrijednosti mogu se smatrati podvrstama vrijednosti (Rakić i Vukušić, 2010). Hooper (Hooper i sur., 2003:170; prema Rakić i Vukušić, 2010:773) za definiciju vrijednosti uzima definiciju Rokeacha koja govori za vrijednost kao „vrstu vjerovanja, koje – kad je jednom internalizirano – postaje standard ili kriterij za usmjeravanje ponašanja“.

Ova definicija zapravo govori kako je izgradnja vrijednosti važna jer donosi promjene u ponašanju, te vodi pojedinca i društvo u dobrom smjeru. Najbolji način za prenošenje vrijednosti u obitelji je odgoj karaktera putem kojeg se djecu poučava vrijednostima. Poučavati vrijednosti može se kroz izravni i neizravni pristup, odnosno perspektivan i deskriptivan pristup. Perspektivan pristup odnosi se na izravno i otvoreno poučavanje moralnih vrijednosti i vrlina koje trebaju biti zajedničke svim ljudima. S druge strane, kod deskriptivnog pristupa, ističe se važnost kritičkog razmišljanja, rješavanja problema i zaključivanje, te se na taj način djeci omogućuje da samostalno uvide što je ispravno i moralno (Hooper i sur., 2003; prema Rakić i Vukušić, 2010). Vrijednosti kod djeteta se mogu oblikovati pomoću riječi koje mu odrasla osoba upućuje. Što bi značilo da djeca najbolje nauče kako se ponašati i djelovati preko riječi, odnosno onako kako ih obitelj vodi i upućuje. Upravo iz tog razloga bitno je da obitelj djeci izgovara poticajne riječi i pozitivne rečenice. Slušajući pozitivne rečenice, dijete će se naučiti razmišljati, djelovati pozitivno i osjetit će da je naučilo kako treba postupiti u različitim situacijama bez da se opterećuje time što ne smije učiniti. Upravo na taj način obitelj može oblikovati odgovornu djecu (Biddulph, 2002).

Biddulph (2002) govori kako roditelji često nenamjerno „programiraju“ svoju djecu „Ti“ porukama. Veoma često se od roditelja čuju rečenice poput: *Nepopravljiv si!, Isti si kao..., Tako si sebičan!, Užasno si lijen!*, a upravo te rečenice djeluju u podsvijesti djeteta te se u njegovom mozgu razvijaju u obliku predodžbi o samome sebi, a naposljetku postaju sastavni dio njegove osobnosti. Roditelji tako svojoj djeci usađuju određene poruke, a te poruke prate ih čitav život. Djeca sve što im roditelji kažu propituju, razmišljaju o tome, a najčešće se i naposljetku u sebi slože s izjavom roditelja, jer ono razmišlja na način da je roditelj ipak odrasla osoba i sigurno ima pravo (Biddulph, 2002). Upravo takvo razmišljanje djece pokazuje koliku moć imaju roditelji u formiranju dječje osobnosti.

4. Metodologija istraživanja

4.1. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je istražiti mišljenje roditelja djece predškolskog uzrasta o razvoju osobnosti kod njihove djece, odnosno utvrditi uviđaju li na koji način mogu utjecati na razvoj osobnosti djeteta.

4.2. Zadaci istraživanja

U istraživanju je bilo potrebno ostvariti sljedeće zadatke:

- a) Utvrditi utječu li roditelji i u kojoj mjeri utječu na promjenu osobina kod djece.
- b) Utvrditi utječu li i u kojoj mjeri utječu ostali članovi obitelji na razvoj osobina kod djece.
- c) Utvrditi na koji način obitelj djeteta utječe na razvoj njegovih osobina.

4.3. Uzorak istraživanja

Uzorak u ovom istraživanju čine roditelji predškolske djece. Poziv za sudjelovanje u istraživanju upućen je dvadeset i dvoje obitelji koji imaju djecu između treće i sedme godine, a od toga odazvalo se petero roditelja. U istraživanju su sudjelovale samo majke djece.

4.4. Instrument i postupak istraživanja

U ovome radu provedeno je kvalitativno istraživanje, odnosno fokusna grupa koja je održana u *online* obliku preko platforme *BigBlueButton*. Ovom metodom grupnog intervjuiranja, ispitanicima je postavljeno osam pitanja od strane moderatora, te su odgovori transkriptirani u word dokument. Tijekom transkripta osobe koje su sudjelovale označene su sa oznakama od M1 do M5 kako bi se odgovori razlikovali. Zapisani podaci su sistematizirani i analizirani. Potom se usporedilo koji su odgovori slični.

Tijekom fokus grupe raspravljalo se o utjecaju obitelji na razvoj osobnosti kod djece, te na koji način roditelji utječu na isto. S obzirom na definirane ciljeve i zadatke istraživanja, postavljena su sljedeća pitanja:

1. Koje osobine Vam se sviđaju kod Vašeg djeteta?
2. Koja osobine kod Vašeg djeteta ne volite?

3. Navedite situacije u kojima ste uočili da Vaše dijete ima slične osobine kao i Vi.
4. Što mislite, od kojeg je člana obitelji dijete preuzelo više osobina?
5. Kako utječe to na odnose u Vašoj obitelji?
6. Jeste li primijetili da su se osobine djeteta promijenile od kad su bili novorođenčad do sada i kako ste Vi na to utjecali?
7. Može li okolina utjecati na promjenu osobina kod djeteta?
8. Što mislite, kako Vi kao obitelj možete utjecati na to da se osobine djeteta razvijaju i mijenjaju? Navedite situacije.

4.5. Rezultati i rasprava

U nastavku teksta odgovori na pitanja dobiveni tijekom fokus grupe podijeljeni su s obzirom na zadatke istraživanja u podnaslove, te su prikazani u obliku tablice i nakon toga kratko opisani i uspoređeni s drugim istraživanjima.

4.5.1. Utjecaj roditelja na razvoj osobina kod djece

Majke, od osobina koje im se sviđaju kod njihove djece, najčešće navode da su njihova djeca pozitivna. Dvoje djece je još odlučno i društveno, te još dvije mame navode da djeca imaju puno empatije prema drugima.

Tablica 2. Odgovori majki s obzirom na prihvaćene osobine djeteta

	Koje osobine Vam se sviđaju kod Vašeg djeteta?
M1	„Moj sin je, jer je dosta pravila, odgovoran za svoju dob. Dosta je razigran i kreativan, voli društvo i to su njegove pozitivne osobine koje ima.“
M2	„Moja djevojčica je ekstrovertirana, jako pozitivna i optimistična. To je glavna osobina, njoj je sve dobro i uvijek je u pozitivu. I odlučna je.“
M3	„Smirena, pozitivna, odlučna i dosta tvrdoglava, ali nekako na dobar način.“
M4	„Uglavnom od osobina svojih curka bih navela društvenost, empatiju, spremnost za pomoć, razigranost. Što se tiče negativnih najviše se ističe nestrpljivost.“
M5	„Samouvjerenost, empatija, vedrina, pozitivna. Znači, ima puno bolje osobine nego ja (smijeh). Evo, to definitivno. Za svoju dob je jako samouvjeren jer zna što želi i njemu je to osobina koja mu pomaže da bude na pravom putu.“

Od osobina koje se ne sviđaju majkama najčešće navode tvrdoglavost i želja za dominacijom u društvu. Mama M5 ističe slabu koncentraciju kod djeteta kako osobinu koju ima i ona sama, te kako bi voljela da se to promijeni kod djeteta.

Tablica 3. Odgovori majki s obzirom na neprihvaćene osobine djeteta

	Koje osobine kod Vašeg djeteta ne volite?
M1	„Problem s nepoželjnim ponašanjem zbog videoigrica. Plač, ispadi bijesa i trebalo je dosta vremena da to uspijemo riješiti.“
M2	„Prkos i bunt koji se javlja kod mog djeteta. Istjeruje pravdu i ima potrebu nad dominacijom nad drugom djecom. Mora očitno naučiti na teži način. Nažalost, uči na svojim, a ne na tuđim greškama, ali Bože moj.“
M3	„Kad si moje dijete nešto zacrta, to mora i može joj biti jako teško se od toga odgovoriti. To je nekako najveća njezina možda lošija osobina, ali dobro. Ide na bolje.“
M4	„Od ostatka negativnih kod mlađe curke pretjerana osjetljivost, a kod starije tvrdoglavost i želja za dominacijom (u igri, nad prijateljima i sl.).“
M5	„Slaba koncentracija. Tu je dosta kao ja. Hoće probati sto stvari. S. se igra deset minuta s autićima, deset minuta s dinosaurima, pa se hrvamo. Nije da sam nesretna, ali bih htjela da bude duža koncentracija. On je baš svestran i hoće sve odjedanput, hoće sve vidjeti i hoće sve znati. Ja s njim nemam problema, sve se možemo dogovoriti. Nije dijete koje se baca po dućanu. Ja mu kažem da nemam to je onda to i onda on samo gleda po dućanu. Jako je dobar prema svima i mislim da je njegova empatija prevelika. Užasno je osjećajna i kad se netko u vrtiću rasplače, on je cijeli dan poslije tužan. I mislim da to nije baš dobro. Teže će se izboriti u društvu. Nije borac za sebe.“

U istraživanju Sindik i Basta-Frljić (2008) roditelje se pitalo o temperamentu njihove djece u odnosu na dimenzije emocionalnosti, aktivnosti, socijalnosti i impulzivnosti. Za dimenziju emocionalnosti navedeno je da dijete lako zaplače, lako se uplaši, lako se uzbuđi, bezbrižno je i veselo te je razdražljivo. Za aktivnost istaknuto je da je dijete stalno u pokretu, voli ići van i trčati, ne može sjediti duže vrijeme, više voli mirnije nego aktivne igre, nemirno je. Za socijalnost istaknuto je da dijete voli biti u društvu, lako stječe prijatelje, sramežljivo je, teži samostalnosti, radije se igra samo nego s drugom djecom, a što se tiče impulzivnosti navedena je sklonost impulzivnosti, teško učenje samokontrole, djetetu sve postane brzo

dosadno, lako se odupre izazovu te u igri brzo izmjenjuje igračke. Što se tiče dobivenih rezultata dječaci, u odnosu na djevojčice, pokazuju naglašenije sve dimenzije temperamenta. Rezultati za sve ispitanike pokazuju pozitivnu povezanost između aktivnosti i impulzivnosti i emocionalnosti i impulzivnosti, a manja povezanost utvrđena je između socijalnosti i aktivnosti i emocionalnosti i socijalnosti. Što se tiče odgovora dobivenih kroz provedenu fokus grupu, osobine koje su navele majke mogu se usporediti s tri od četiri vrste temperamenta, a to su emocionalnost, impulzivnost i socijalnost .

Tablica 4. Odgovori majki s obzirom na situacije u kojima su uočile osobine slične svojim kod djeteta

	Navedite situacije u kojima ste uočili da Vaše dijete ima slične osobine kao i Vi.
M1	„Zajednička osobina je društvenost koju dijelim s djetetom. Volimo biti s drugim ljudima i družiti se s njima. On nije sramežljiv, družiti se s drugim ljudima i ostalom djecom i samo sam oprezna da ne pristupa nepoznatim osobama.“
M2	„J. i ja smo najbliži po tome što smo obje optimisti. Ima malo stvari koje nas izbace iz takta i rastužuju. Slične smo po tome i što jako dobro znamo što želimo, a što ne želimo. Ona je još od najranije dobi jasno pokazivala što želi, a što ne želi. Jednostavno zna, ovo mi se sviđa, ovo mi se ne sviđa. Imala je razvijene te nekakve sklonosti od najranije dobi.“
M3	„Evo, možda bih tu nekakvu smirenost navela da nam je zajednička osobina. Dobar je prijatelj. Ona ne bude nikada rekla nekakvu tajnu. Vezano za tu njezinu osobinu, mislim da ona to dobro „hendla“ (smijeh).“
M4	„Kod starije kćeri primjećujem pretjeranu eksplozivnost u nekim situacijama, reagira poput mene, čak ponavlja moje riječi kad ju nešto razljuti. Od dobrih osobina, želju za grljenjem, maženjem i pomaganjem drugima.“
M5	„Pozitiva, vedrina nekakva, sad ne znam da li je tvrdoglavost dobra ili nije. Ima tu pozitivnu stranu, veseljak je i uveseljava ga apsolutno sve. „Vaše je dijete je poslušno i uveseljava mi svaki dan.“ To je ono što mi uvijek govore druge osobe za njega.“

Prema odgovorima koje su majke dale na treće pitanje, može se vidjeti da mogu iznijeti i više od jedne osobine koje dijele sa svojom djecom. Iz svih odgovora može se primijetiti da djeca reagiraju u nekim situacijama kao i one, što možemo vidjeti iz odgovora M4, koja ističe da dijete u ljutnji izgovara iste riječi koje je i ona koristi kada je ljuta. Prema istraživanju Hasanagić i Išč-Imamović (2021)

neuroticizam u smislu impulzivnosti kod majki je potvrđen da ima pozitivan utjecaj na formiranje isto takvih osobina kod djece, što se može usporediti s odgovorom M4. U istraživanju Hasanagić i Iščić-Imamović (2021) prikazano je kako osobine ekstroverta kod majke djeteta, koje u provedenoj fokus grupi navode M1 i M5, su u značajnoj pozitivnoj povezanosti s osobinama ekstrovertiranog djeteta. Također, u odgovoru M2 može se vidjeti da smirenost majke djeluje i na dijete, te ona ističe kako i nju i dijete jako „malo stvari može izbaciti iz takta“. Izard (2000; prema Hasanagić i Iščić-Imamović 2021) ističe kako emocionalna stabilnost majke, kojoj možemo pridružiti osobinu smirenosti na koju ukazuje M3, je u znatnoj mjeri povezana s emocionalnom stabilnošću djeteta.

4.5.2. Utjecaj obitelji na razvoj osobina kod djece

Na pitanje „Što mislite od kojeg je člana obitelji dijete preuzelo više osobina?“ M1 odgovara da smatra da je njezino dijete najviše osobina preuzelo od nje, odnosno iz razgovora s njom. S obzirom na istraživanje Tatalović Vorkapić, Čargonja-Pregelj i Mihić (2015) u kojem se procijenila privrženost djece rane dobi, dokazano je kako se najčešće najveća pozitivna privrženost ostvaruju između majke i djeteta, što upućuje i na tvrdnju M1 da je dijete preuzelo najviše osobina od majke upravo jer je s njom ostvarilo najveću povezanost. M4 ističe kako je djetetova baka odigrala veliku ulogu u izgradnji osobina kod djeteta, te smatra kako je to zbog toga jer dijete provodi puno vremena kod bake, ali kao i M2, M3 i M5 ističe da je najviše osobina dijete dobilo upravo od roditelja, oca ili majke. Osmak-Franjić (2008) u svojem radu govori kako se utjecaj baka i djedova odvija kroz razne obiteljske procese, te su značajan izvor emocionalne podrške za dijete. S obzirom da upravo bake i djedovi imaju značajan utjecaj na emocionalni, socijalni i kognitivni razvoj djeteta, te isto tako utječu na ponašanja i promjene u ponašanju djeteta može se zaključiti da imaju značajan utjecaj na djetetovu osobnost.

Tablica 5. Odgovori majki s obzirom na osobno mišljenje od koga su djeca preuzela najviše osobina iz obitelji

	Što mislite od kojeg je člana obitelji dijete preuzelo više osobina?
M1	„Definitivno mislim da je L. pokupio više stvari na mene. Mi više razgovaramo o emocijama i postupcima u životu i vjerojatno je on kroz razgovor to dobio od mene.“

M2	„Ne znam odgovoriti na ovo pitanje, da budem iskrena. Nisam sigurna od koga je to pokupila, ali ima miks najžešćih stvari od mene i supruga. Ima tu dobrih i manje dobrih, ali je definitivno svoja. Tu je malo manje dobrih stvari pokupila od mene i mog supruga. Kad je dijete jako dobro, to uzimamo zdravo za gotovo, ali ako je dijete loše, onda se preispitujemo.“
M3	„Odlučna je više na tatu, a optimist je više na mene. Možda je čak i više na tatu.“
M4	„Mislim da dijete preuzima osobine od onih članova s kojima provodi najviše vremena, mama i tata najviše, kod nas primjećujem i neke bakine budući da baka puno čuva.“
M5	„Pa ja mislim da moje dijete ima neke moje osobine. Liči skroz na mene, ali psihičke osobine su skroz na tatu. Kopija je svog tate i tu nema, osim vedrine, apsolutno ništa na mene. Možda malo neke na mog tatu, njegova djeda.“

Peto pitanje, nadovezalo se na četvrto i u njemu se ispituje utjecaj osobnosti djeteta na odnose u obitelji. M1, M2 i M3 ističu kako su njihova djeca individue, te ih ne žele previše uspoređivati sa sobom. M2 ističe da neke od osobina djeteta mogu u određenim situacijama utjecati na odnose u obitelji, ali kao i M3 ističe kako se te situacije ne komentiraju pred djecom. M4 i M5 govore kako sa suprugom rješavaju konflikte naizmjenice ovisno u situaciji. Ono što M5 ističe da i ona i suprug na svojem djetetu primijete neke svoje osobine koje bi voljeli na sebi promijeniti što se odražava na njihov odgoj jer im to omogućuje da svoje dijete usmjere u bolje smjeru. Odnos bračnih partnera iznimno je važan da se održi zdrava obiteljska klima, a u istraživanju Blažeka, Janković i Ljubotina (2004) pokazalo se kako je više od polovice ispitanika zadovoljno međusobnim odnosom i komunikacijom. Isto tako, sudionice ove fokus grupe ističu kako su zadovoljne odnosom s partnerom.

Tablica 6. Odgovori majki s obzirom na utjecaj osobina djeteta na odnose u obitelji

	Kako to utječe na odnose u Vašoj obitelji?
M1	„Evo ukratko. Mi znamo nekad u šali reći da kada L. napravi nešto, nama se sviđa što radi. Ne volimo ga smatrati produžetkom, mislimo da su to njegove osobine i on je individua samo za sebe.“
M2	„Utječe na naše odnose u obitelji jer je dijete mali čovjek i svakako da njegove osobine utječu na obiteljsku situaciju. Ona svakako doprinosi i mi se kao roditelji trudimo prepoznati njezine prednosti i to još malo poduplati, a neke nedostatke svesti na najmanju moguću

	mjeru. Mi u četiri oka komentiramo, ali pred njome nemamo nikada razgovore. To suprug i ja riješimo u četiri oka.“
M3	„Pa evo, ne znam. To su njezine osobine. Ima ona moje i suprugove osobine i nikada to ne komentiramo pred njom.“ Voditeljica: „Utječe li to na vaš odnos?“ „Mislim da ne. Ne, ne.“
M4	„Mi nemamo tih problema, budući da se muž i ja dobro slažemo i uglavnom jedan drugog smirujemo u stresnim situacijama. Kad se dese takve situacije s djecom obično je jedan uvijek smiren pa taj rješava konflikte i probleme dok se drugi ne ohladi.“
M5	„Ja mislim da je to jako dobro jer se muž i ja bolje slažemo kad se on priključuje i razgovara s nama. To se na mene reflektira i onda shvatiš problem. Muž i ja smo shvatili da je sin pokupio i dobre i loše strane s obje strane. Ispao je dobra kombinacija i mi sad točno vidimo stvari koje bi mi na sebi mogli promijeniti. Mi primijetimo u svom djetetu nešto što bi na sebi mogli promijeniti, a njega čine boljim. Mi smo to u pozitivnom smislu preuzeli. Ne znam kako bih drugačije objasnila. Znači, ne da bude bolje osoba, imam osjećaj da ga lakše možeš staviti na neki put. Ja sam njega rodila s 36 godina i nikad nisam znala kako ga postaviti na pravi put. Puno puta sam sretna da možeš pokazati i kako mu pomoći.“

Kod sljedećeg pitanja gotovo sve mame su istaknule jednu zajedničku stvar, a to je da se njihovo ponašanje i izražavanje emocija odražava na njihovu djecu, ali svako dijete prema svojem temperamentu i svojim osobinama reagira drugačije. Također je svaka istaknula da što je dijete odrastalo tako su one više upoznavale njihove osobine i načine reagiranja u različitim situacijama pa su se prema tome prilagođavale. Tako M1 govori kako je u početku odnos između nje i djeteta bio „burniji“, što također govori i M4. Obje majke ističu da s promjenom njihovog reagiranja promijenilo se i reagiranje djece. M5 s druge strane govori da na njezin temperamentalni stav dijete se povuklo, što možemo povezati s time da je M5 na četvrto pitanje odgovorila da je dijete po osobnosti sličniji ocu nego njoj, no također govori i da i nju dijete oponaša te počinje reagirati kao i ona, što bi mogli povezati s time da dijete uči obrazac ponašanja od roditelja. Rezultati istraživanja Hasanagić i Isić-Imamović (2021) ukazuju na to da postoji čvrsta povezanost u načinu reagiranja majki i djece, te je ona puno veća nego sličnost s očevima. Isti rezultat je dobiven i što se tiče sličnosti između osobina ličnosti, te je dokazano kako majke svojim

ponašanjem utječu na formiranje osobnosti kod djece predškolske dobi u većoj mjeri od očeva. M2 je istaknula kako je njezino dijete imalo problema sa samoregulacijom emocija, te kako su taj problem često rješavali kaznama i razgovorom. Također, M2 govori kako je njezino dijete imalo problem sa socijalizacijom u ranijem djetinjstvu, dijete je često bilo svadljivo i sukobljavalo se s drugom djecom. Prema istraživanju u kojem su roditelji propitani o socijalizaciji i socijalnoj kompetenciji svoje djece, 33 roditelja je procijenilo da se njihova djeca sukobljavaju s drugom djecom, a 28 roditelja ističe svadljivost kao osobinu svoje djece (Mlinarević i Tomas, 2010). M3 i M4 govore o tvrdoglavosti koja se ranije češće pokazivala kod njihove djece.

Tablica 7. Odgovori majki s obzirom na promjenu osobina kod djece i na koji način su imali utjecaja na promjenu osobina

	Jeste li primijetili da su se osobine djeteta promijenile od kad su bili novorođenčad do sada i kako ste vi na to utjecali?
M1	„Otkad je L. bio mali našao je način kako rješavamo probleme. Prije, kad je bio mali, znala sam dolaziti živčana doma i bilo je vike. Sad možemo stvari riješiti na mirniji način, kroz neke primjere i razgovor. Vidim da to nije bilo samo do njega, nego i do mene, ali u ove tri godine se to promijenilo na bolje. Vidim da kad smo mi negdje, L. zna komentirati kako, kad se netko svađa, oni nisu riješili probleme kroz razgovor.“
M2	„Ja mogu reći za moje dijete. Kod nje je jako bilo izraženo, kad je bila u najranijoj dobi, to da je trebalo puno raditi na emocijama i kontroli i samoregulaciji emocijama. Imala je priliku družiti se s ostalom djecom i svaki smo dan učili kako reagirati jer je svaki dan grizla, uzimala iz ruke. To smo uspjeli riješiti, ali je trebalo puno vremena. To je ovisilo o dobi, otkad je prohodala i išla se družiti s drugom djecom. Znala je biti u kazni – sjedila je u kući i morala je razmisliti o svom ponašanju, pa smo razgovarali, ali to je sve ovisilo o situaciji koja je dovela do problema. Sada se takvo njezino ponašanje pojavi ponekad, ali više je to bilo kad je bila manja.“
M3	„Ono što je bilo jako izraženo kad je bila mala to je ta tvrdoglavost i to se definitivno promijenilo. Sad je popustljivija i kako raste se možemo nešto i dogovoriti. Razgovorom i kompromisom dođemo nekako na zelenu granu.“
M4	„Od kad je starija kćer počela komunicirati i istraživati svijet, primijetila sam izrazitu tvrdoglavost i eksplozivne reakcije kod zabrana ili kod bilo kakvih situacija koje nisu po njenoj želji. U početku je i mene to ljutilo i imala sam loše reakcije, a s vremenom mi se čini da smo se i ona i ja promijenile i reagiramo puno blaže. Čini mi se da smo bolje i jedna i druga, a zapravo znam da jedino mirnoćom i lijepim riječima možemo postići dobre reakcije kod djece, dok ljutnjom na njih jedino možemo postići daljnje pogoršanje. Zato pokušavam

	ublažiti sebe kako bih njoj pomogla da se lakše nosi sa teškim situacijama.“
M5	„Ja mogu samo komentirati ono što sam vidjela. Ja sam jako temperamentna osoba i reagiram na prvu i to se reflektira na njega. Prije je bilo da se on više povuče, ali to je ostalo i on mene oponaša. Kad ja počnem vikati i kad ja reagiram na prvu, tako radi i on. Ja sam napravila grešku i kažem mu da dođe k meni i to sam shvatila par puta i sada pazim. To se na njemu promijenilo jer je on jako empatičan. Ali to sam ja, eto.“

4.5.3. Načini na koji obitelj i okolina može utjecati na razvoj osobina kod djece

M1 za utjecaj okoline na ponašanje djeteta uzima kao primjer baku, te govori kako je i kratak period dovoljan da se djetetovo ponašanje promijeni te kako nakon povratka od bake moraju ponovno ponavljati pravila ponaša koja su do onda s djetetom usvojili. M2 i M4 ističu okolinu, odnosno prijatelje djece kao glavne faktore koji utječu na promjene osobina kod njihove djece, dok M3 govori kako najveći utjecaj na mlađe dijete ima stariji brat kojeg gleda kao uzor. M5 također kao i M1 govori kako na dijete utječe njegova baka, ali ne ističe to kao veliki utjecaj jer smatra da veći utjecaj na njega imaju ona i otac djeteta, no kao još jedan veliki utjecaj ističe, kao i M2 i M4, prijatelja koji ima znatno drugačije osobine od njihovog djeteta, te često primijete da se te osobine preslikavaju i na njihovo dijete. Vranjican, Prijatelj i Kuculo (2019) u svojem radu govore kako utjecaj prijatelja poprima sve veću važnost za razvoj djeteta. Djeca već u najranijoj dobi uspostavljaju odnos s vršnjacima, biraju s kim se žele družiti, s kim dijele interese te počinju stvarati bliske odnose s drugom djecom. Tijekom druženjem s drugom djecom, djeca se najčešće uče socijalnim i emocionalnim vještinama, ali i prilagođavaju svoje ponašanje, ponašanju druge djece i s time mijenjaju svoj stil ponašanja.

Tablica 8. Odgovori majki s obzirom na utjecaj okoline na promjenu osobina kod djeteta

	Može li okolina utjecati na promjenu osobina kod djeteta?
M1	„Najveću promjenu ponašanja vidim kad ode od bake, ima ih tri. On kad se vrati od njih, kao da se mora resetirati jer tamo dobije sve što hoće i mi mu doma moramo ispočetka postavljati pravila. Najveću promjenu ponašanja vidim u tim situacijama.“

	Voditeljica: A prijatelji? „Nije podložan ponašanjima djece svoje dobi. Ima druge prijatelje koji su jako mirni. Dosta su slični njemu jer su isto tako odgovorni i zaigrani.“
M2	„J. pokupi, isto kao svako dijete. Neće odbiti ako netko nešto predloži i nikad ne odbija izazov jer hoće sudjelovati u svemu, ali mi ju uputimo da nije sve tako pametno, ovisno o situaciji.“
M3	„Njoj je uzor definitivno brat i kao on voli da je sve u redu. Onda se on dogovori s njom dok prije, kad je bila u svojoj fazi, to nije radila. Sada se točno vidi da joj je on njoj uzor.“ Voditeljica: Pokupi li izvana kakve osobine? „Zna da, te neke fore, ali nije se tome naučila.“
M4	„Okolina dosta utječe, primijetila sam promjene u ponašanju zbog druženja s drugom djecom. Primjer su neprimjerene riječi koje mi kod kuće ne govorimo pa ih ona "donese" iz vrtića...“
M5	„Njega ne čuvaju bake, ni vrtić i na njemu se to definitivno vidi. Mene sluša, stvarno sluša, ali kad ode kod bake, ili jedne ili druge, pokušavamo valjda to tri dana popraviti. Postoji nešto što sam u zadnje vrijeme primijetila. Ima prijatelja koji je dosta življi i koji je stariji od mog djeteta skoro 5-6 mjeseci tako da on pokupi stvari od njega. Ovaj je mali više agresivniji i pokušava se izboriti za sebe dok moj S. to ne mora. Oni su si jako dobri, ali vidim da se pokušava izmigoljiti iz svake situacije. Pokušava to iskoristiti, ali uvijek pokušava. Bili su nedavno neki ljudi, naši prijatelji, i on je znao da ću ja kao popustiti pred drugima, ali ja sam definitivno shvatila da onda on meni plače i ostala sam dosljedna. Njemu ja pričam kao odrasloj osobi, ali mene stvarno sluša i više poštuje od mog supruga. Mi smo sami i to je plus u našoj obitelji jer ga suprug i ja odgajamo sami. Naš sin pokušava negdje druge povući, ali ne uspijeva.“

M1 smatra kako je jako dobro što ona i suprug imaju različita očekivanja od djeteta pa dijete tako od svakog roditelja ponaosob dobije nešto što je vrijedno za njega. M2 smatra kako svojim ponašanjem i primjerom, te odgojnim postupcima daješ djetetu primjer željenog ponašanja i skladno tome se djeca i razvijaju. M5 također govori kako smatra da se djeca najčešće ponašaju onako kako vide odrasle iz svoje okoline, te da je na njima zadatak da ih usmjeravaju i utječu na njihovo ponašanje, ali također ističe kako su djeca individue za sebe. S tim mišljenjem slaže se i M3 te ističe kako sve što dijete vidi kod kuće od svoje obitelji znatno utječe na njega, ali da i grade sebe kao osobe. M4 složila se s M5 u tome da su upravo roditelji

ti koji su uzori svojem djetetu i najvažniji u tome u kakvu će se osobu dijete kasnije razviti.

Tablica 9. Odgovori majki s obzirom na mišljenje na koji način mogu najbolje utjecati na djetetove osobine

	Što mislite, kako Vi kao obitelj možete utjecati na to da se osobine djeteta razvijaju i mijenjaju? Navedite situacije.
M1	„Suprugu i meni su različite stvari dosta bitne i to se vidi kod odgoja. Meni je stalo do ponašanja i emocija, a suprugu radne navike i odgovornost što se tiče posla. L. se usmjerava u cjelini. Ono što mu ja ne mogu osigurati, dobije od supruga i obrnuto.“
M2	„Pa ja nekako mislim da mi utječemo iz dana u dan svojim primjerom i odgojnim postupcima. Razgovaraš s djetetom i na sve situacije koje se dešavaju, reagiraš. Djeca nas gledaju i slušaju i sukladno tomu, reagiraju. Pratiš kako se djeca ponašaju kako bi mogao adekvatno reagirati. Ako dijete sluša da nešto radimo pogrešno, to sve pada u vodu.“
M3	„Dijelim mišljenje sa M5. Znači, sigurno ono što dijete vidi doma, to utječe na njega i njegovu psihu i baš sada kako rastu oba moja djeteta, vidi se da postaju svoje osobe.“
M4	„Mislim da su roditelji prva crta obrane od nepoželjnih utjecaja, isto tako prvi uzori za razvitak djeteta u snažnu osobu koja će prepoznati kasnije u životu dobre i loše uzore.“
M5	„Mislim da smo svi mi individue i naša djeca. Mi ih ne možemo generalno mijenjati jer su rođeni kakvi jesu. Svakako kroz razgovor i pristup možemo usmjeravati djecu i mi jako možemo utjecati, i pozitivno i negativno. Mislim da možemo iako neke stvari ne možeš promijeniti, ali to zahtijeva jako puno truda i živaca. Da se dijete može usmjeriti na pravi put, to definitivno. Ne može samo jedna osoba utjecati, ali okolina svakako može utjecati na njegove obrasce ponašanja.“

Dakle, stavovi roditelja o utjecaju njihova odgoja na osobnost djece pokazuju korelaciju s stavovima roditelja koje iznosi Sunko (2008) u svojem istraživanju. Stavovi se podudaraju u tome da se modeli ponašanja uče u obitelji.

5. Zaključak

Djeca su danas podložna raznim utjecajima, a obitelj je zasigurno jedan od najznačajnijih utjecaja na sve aspekte razvoja djece pa samim time može se očekivati da će utjecati i na njihovu osobnost. Obitelj, kao temeljna i najznačajnija zajednica u životu djeteta, usmjerena je prvenstveno na njegov odgoj i prenošenje odgojnih vrijednosti. Vrijednosti koje obitelj očekuje da dijete usvoji u pozitivnom smjeru utječu na osobnost djeteta. Dakle, osobnost djeteta je promjenjiva značajka. Dijete se rodi s nekim već naslijeđenim dijelovima ličnosti koji se nazivaju temperamentom, a kroz odgojno djelovanje zajednice, obitelji i prijatelja, osobine ličnosti djeteta se postupno mijenjaju. Da bi se osobnost djeteta mijenjala u skladu s očekivanjima obitelji potrebna je pomoć roditelja. Ključne su značajke osobine ličnosti roditelja i njihov odgojni stil. Svaki odgojni stil ima drugačije djelovanje na osobnost djeteta, a upravo autoritativan roditeljski stil je onaj kod kojeg će se osobnost djeteta formirati u najpoželjnijem smjeru. Stoga je važno istaknuti kako postoji izričita povezanost između obiteljskog odgoja i dječje osobnosti.

Sagledamo li dobivene rezultate u ovome radu, odnosno odgovore majki djece predškolske dobi, jasno možemo zaključiti da roditelji i ostatak obitelji djece postepeno kreiraju njihovu osobnost svojim postupcima i odgojnim mjerama. Prema zapažanjima majki, roditelji pomoću razgovora s djetetom uvelike može doprinijeti razvoju ponašajnog stila kod djeteta jer su riječi te preko kojih roditelji djeluju na dijete, vode ih i upućuju prema željenom smjeru, odnosno djeluju na promjenu osobina kod djeteta. Također iz dobivenih odgovora može se zaključiti kako djeca promatraju ponašanje svojih roditelja i drugih članova obitelji pa prema njihovom ponašanju kreiraju svoje ponašanje. Majke su u ovom istraživanju istaknule kako se slažu s time da je obitelj od velike važnosti za razvoj osobnosti kod djeteta, te da ima velik utjecaj na razvoj osobnosti djeteta, ali sve ovisi o tome koliko vremenski djeca provode s drugim članovima obitelji. S druge strane, roditelji su upravo ti koji provode najviše vremena s djecom, stoga trebaju biti najbolji uzori za izgradnju osobnosti djeteta jer imaju najveći utjecaj i najviše prilika kroz svakodnevne životne situacije da pozitivno utječu na osobnost svojeg djeteta. Također uz sve navedeno, majke su se isto tako složile kako se djeca razvijaju u individue, te kako je njihova intervencija u oblikovanju osobnosti samo pomoć djetetu da ga se usmjeri na pravi put.

6. Literatura

1. Biddulph, S. (2002). *Tajna sretno djece*. Zagreb: Mozaik knjiga.
2. Bezić, Ž. (2005). Ljudsko ponašanje. *Crkva u svijetu: Crkva u svijetu*, 40(2), 207-226.
3. Blažeka, S., Janković, J., Ljubotina, D. (2004). Kvaliteta obiteljskih odnosa u seoskim i gradskim obiteljima. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 42(1/2 (163/164)), 45-68.
4. Greenspan, I. S. (2009). *Sjajni klinici. Ostvarenje*.
5. Isaacs, D. (2012). *Izgrađivanje karaktera: Vodič za roditelje i učitelje*. Split: Verbum.
6. Isić-Imamović, A., Hasanagić, A. (2021). Osobe ličnosti roditelja kao odrednice formiranja osobina ličnosti njihove djece predškolske dobi, DHS – Društvene i humanističke studije, 2(15), 335-360.
7. Larsen R. J., Buss D. M (2008). *Psihologija ličnosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
8. Lenard, I., Božić Lenard, D. (2018). Analiza odgojnih vrijednosti u časopisu za djecu i mladež Milodarke. *Anafora: Časopis za znanost o književnosti*, (2), 295-313.
9. Ljubešić, M. (2001). Rana komunikacija i njezina uloga u učenju i razvoju djeteta. *Dijete i društvo*, 3(3), 261-278.
10. Mikas, D. (2010). Procjena emocionalnoga razvoja predškolskog djeteta i osobnost roditelja. *Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*, 59(1), 51-66.
11. Mlinarević, V., & Tomas, S. (2010). *Partnerstvo roditelja i odgojitelja – čimbenik razvoja socijalne kompetencije djeteta*. *Magistra ladertina*, 5(5), 143-158.
12. Osmak-Franjić, D. (2008). Pogled iz ureda pravobraniteljice za djecu. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 14(52), 16-18.

13. Pernar, M. (2010). Parenthood. *Medicina Fluminensis: Medicina Fluminensis*, 46(3), 255-260.
14. Prevo, T., & Ter Weel, B. (2015). The effect of family disruption on children's personality development: Evidence from British longitudinal data. *The economist*, 163(1), 61-93.
15. Rakić, V., & Vukušić, S. (2010). Odgoj i obrazovanje za vrijednosti. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 19(4-5 (108-109)), 771-795.
16. Rosić, V. (2005). *Odgoj, obitelj, škola. Mala enciklopedija odgoja*. Rijeka: Žagar.
17. Rosić, V., Zloković, J. (2002). *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*. Rijeka: Graftrade.
18. Sindik, J., & Basta-Frljić, R. (2008). Povezanost karakteristika temperamenta i spremnosti djece za školu. *Magistra ladertina*, 3(1.).
19. Sternberg, R. J. (2005). *Kognitivna psihologija*, Jastrebarsko: Naklada Slap.
20. Stevanović, M. (2000). *Predškolska pedagogija, prva knjiga*. Rijeka: EDT.
21. Stevanović, M. (2003). *Predškolska pedagogija*. Rijeka: Andromeda.
22. Sunko, E. (2008). Utjecaj provedbe programa za roditelje na njihove stavove o odgoju. *Odgojne znanosti*, 10(2 (16)), 383-401.
23. Tatalović Vorkapić, S., Čargonja-Pregelj, Ž., & Mihić, I. (2015). Validacija ljestvice za procjenu privrženosti djece rane dobi u fazi prilagodbe na jaslice. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 51(2), 1-15.
24. Valjan-Vukić, V. (2009). Obitelj i škola – temeljni čimbenici socijalizacije. *Magistra ladertina*, 4(1), 171-178.
25. Vasta, R., Haith, M. H., Miller, S. A. (1998). *Dječja psihologija – 3. izdanje*, Naklada Slap, Jastrebarsko.
26. Vican, D. (2006). Odgoj i obrazovanje u Hrvatskoj u kontekstu europskih vrijednosti. *Pedagogijska istraživanja*, 3(1), 9-19.
27. Vranjican, D., Prijatelj, K., & Kuculo, I. (2019). Čimbenici koji utječu na pozitivan socio-emocionalni razvoj djece. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 160(3-4), 319-338.

28. Vukasović Hlupić, T., Butković, A. i Bratko, D (2015). Geni + okolina = ljudi. Genetski i okolinski doprinosi individualnim razlikama; iz e-knjige: Tonković Grabovac, M., Mikac, U., & Vukasović Hlupić, T. (2015). PsihoFESTologija: Ovo nije samo još jedna knjiga iz popularne psihologije., 31-35.
29. Wagner Jakab, A., Cvitković, D., & Hojanić, R. (2006). Neke značajke odnosa sestara/braće i osoba s posebnim potrebama. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 42(1), 77-86.

MREŽNI IZVOR:

1. Hrvatski jezični portal. Dostupno na:
<https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> Pristupljeno: 30. svibnja 2022.
2. Ljubetić, M. (2006). Obitelj u povijesnom i suvremenom kontekstu. Dostupno na: http://www.ffst.unist.hr/images/50013806/Ljubetic_022006.pdf Pristupljeno: 30. lipnja 2022.

Sažetak

Osobnost je specifičnost svake osobe, način njezinog ponašanja, odnosno karakteristike osobe s kojima se rodila ili ih je pak usvojila tijekom života. Dijete se rodi s temperamentom, a osobine ličnosti se jednim dijelom nasljeđuju, dok s druge strane postoje jasni dokazi da se kreiraju uz pomoć odgoja i utjecaja okoline. Postoje mnogi čimbenici razvoja osobnosti, a jedan od značajnijih je upravo obitelj u kojoj dijete odrasta i razvija se. Obitelj je prva i najvažnija društvena zajednica koja djetetu pruža temelje osobnosti te ga odgaja pomoću vrijednosti. Malo je istraživanja u kojima se proučavala povezanost obiteljskog odgoja s razvojem osobnosti kod djece, no zasigurno se može reći da roditeljski stil odgajanja djeteta i osobnost roditelja ima značajan utjecaj na razvoj osobnosti djeteta. Cilj rada je istražiti mišljenje roditelja djece predškolskog uzrasta o razvoju osobnosti kod njihove djece, odnosno utvrditi uviđaju li na koji način mogu utjecati na razvoj osobnosti djeteta. U svrhu istraživanja provedena je fokusna grupa u kojoj su ispitane majke djece o osobnostima njihove djece, te o mogućim utjecajima i načinima obitelji na osobnost djece. Njihovi odgovori na pitanja daju uvid u postojanje povezanosti između obitelji i osobnosti djeteta.

Ključne riječi: osobnost, fokusna grupa, obiteljski odgoj, roditeljstvo, vrijednosti

Summary

Personality is what each person is unique for, the way they behave, that is, the characteristics of a person that they were born with or adopted during their life. A child is born with a temperament, and personality traits are partly inherited, while on the other hand there is clear evidence that they are created with the help of upbringing and the influence of the environment. There are many factors of personality development, and one of the most important is the family in which the child grows up and develops. The family is the first and most important social community that provides the foundation of a child's personality and raises him using their family values. There are almost no studies on the connection between family upbringing and the development of personality in children, but it can certainly be said that the parental style of raising a child and the personality of the parents have a significant influence on the development of the child's personality. The aim of the paper is to investigate the opinion of parents about the development of their children's personality, that is, to determine whether they understand how they can influence the development of a child's personality. For the study, a focus group was conducted in which the children's mothers were questioned about the personalities of their own children, and about the possible influence of the family on the children's personalities. The answer they gave for the given questions provide insight into the existence of a link between the family and the child's personality.

Keywords: personality, focus group, family upbringing, parenthood, values